

کاهش خسارت سرمازدگی میوه انار (*Punica granatum* L.) با گرمادهی متناوب

سیدحسین میردهقان^۱ و مجید راحمی^۲

^۱ عضو هیات علمی دانشگاه ولی‌صریح رفسنجان، ^۲ دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

تاریخ ذبیرش مقاله ۸۰/۷/۲۵

خلاصه

در این پژوهش رقم‌های "ملس بزدی" (میخوش) و "ملس ساوه" میوه انار از یک باغ تحقیقاتی وابسته به مرکز تحقیقات کشاورزی استان بزد تهیه گردید و پس از درجه‌بندی در دمای $1/5^{\circ}\text{C}$ و رطوبت نسبی 85 ± 3 درصد به مدت ۴ ماه نگهداری گردید. میوه‌ها تحت تیمارهای مختلف هر ۲، ۴ و ۶ هفته به مدت ۱۲ ساعت با دمای 25°C در مقایسه با شاهد (بدون تیمار) گرمادهی شده و به انبار بازگردانده شدند. نتایج به دست آمده پس از ۴ ماه انبارداری نشان داد که گرمادهی متناوب هر ۴ و ۶ هفته باعث کاهش خسارت سرمازدگی، pH، پ.هاش (pH)، پوسیدگی و افزایش اسید کل می‌شود. با این وجود تاثیری بر نشت الکترولیت، مواد جامد قابل حل و اسید اسکوربیک میوه‌ها پس از پایان انبارداری ندارد. گرمادهی هر ۲ هفته باعث افزایش نشت یون و کاهش پوسیدگی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: فهوهای شدن، نشت یون، گرمادهی متناوب، "ملس ساوه"، خسارت سرمازدگی، انار، "ملس بزدی"

روش جهت کاهش خسارت سرمازدگی در فلفل (۸) و لیمو (۱، ۲، ۳) در سرخانه استفاده شده است.

در پژوهشی که توسط کو亨ن و همکاران (۳) انجام گردید، زمانی که میوه‌های لیمو در دمای کمتر از 13°C نگهداری شدند، خسارت سرمازدگی بر روی میوه ظاهر شد. با این وجود گرم کردن میوه‌ها ۷ روز در دمای 13°C پس از هر ۲۱ روز انبارداری در دمای 2°C باعث کاهش خسارت‌های ناشی از سرمازدگی گردید. با این روش کیفیت میوه حداقل برای ۶ ماه حفظ شد.

تیمارهای گرما درمانی باید قبل از این که صدمات ناشی از سرما غیر قابل برگشت شود، به کار رود. در غیر این صورت اثر زمان بحرانی در دمای سرمازدگی بیش از حد گسترش یابد ممکن است خسارت‌های ناشی از سرمازدگی پیشرفت کرده و قابل ترمیم نباشد. پس از این مرحله بالا رفتن دما، فروپاشی بافت‌ها را تشديد خواهد کرد. بنابراین زمان انجام تیمار

مقدمه

با مروری بر نتایج گزارش‌های علمی داخلی و خارجی مشخص می‌شود که نگهداری انار در سرخانه باعث افزایش عمر انباری آن شده و میزان ضایعات محصول را به نحو چشمگیری کاهش می‌دهد. در طبقه‌بندی محصولات، انار جزو میوه‌های حساس به سرمازدگی معرفی شده است (۴).

در پژوهشی که توسط الیاتم و کدر انجام گرفت، زمانی که میوه‌های انار به مدت ۸ هفته در دمای 5°C نگهداری شدند، صدمات ناشی از سرمازدگی مشخص گردید و این خسارت‌ها در دمای‌های پایین‌تر از 5°C و مدت بیشتر انبارداری افزایش پیدا کرد و علایم سرمازدگی بیشتری نمایان شد (۴).

گرمادهی متناوب عبارتست از تغییر یا نوسان دمای سرد به دمای گرم و سپس بازگشت به دمای سرد که یک یا چند مرتبه در طول نگهداری در انبار سرد، انجام شده و به عنوان یک روش در کاهش خسارت سرمازدگی موثر می‌باشد. استفاده از این

اسید اسکوربیک، اسید کل و پهاش آب میوه که از صفات کیفی میوه به شمار می‌روند، صورت گرفت.

میوه‌ها پس از خروج از سردخانه جهت اندازه‌گیری میزان کاهش وزن، توزین و با استفاده از رابطه ذیل درصد کاهش وزن (گرم) اندازه‌گیری شد.

$$\frac{\text{وزن ثانویه} - \text{وزن اولیه}}{\text{وزن اولیه}} \times 100 = \text{درصد کاهش وزن}$$

سپس تک تک میوه‌ها از لحظه قهوهای شدن بپرونی پوست که یکی از شاخص‌های سرمادگی در انار است (۴) مورد بررسی قرار گرفت. به هر کدام از میوه‌ها با توجه به درصد قهوهای شدن بر اساس جدول زیر نمره‌هایی از صفر تا پنج داده شد و با استفاده از رابطه ذیل درصد سرمادگی اندازه‌گیری گردید.

نمره	۰	۱	۲	۳	۴	۵
قهوهای شدن	٪ ۰	٪ ۱۰	٪ ۲۵	٪ ۵۰	٪ ۷۵	٪ ۱۰۰

$$\frac{5 \times \text{مجموع نمره‌ها}}{\text{تعداد میوه‌های نمونه‌برداری شده}} \times 100 = \text{درصد سرمادگی}$$

با توجه به آسیب وارد شده به غشا یاخته در هنگام سرمادگی و تراوش یون‌ها از غشاء یاخته، اندازه‌گیری میزان هدایت الکتریکی می‌تواند به عنوان شاخص مناسبی جهت اندازه‌گیری سرمادگی به کار رود. بدین منظور از پوست میوه‌های موجود در هر تیمار تعداد ۶ دیسک به قطر ۱۰ میلی‌متر جدا گردید. دیسک‌های تهیه شده در ظروف حاوی ۲۵ میلی‌لیتر محلول ۰/۴ مولار مانیتول در دمای اتاق (۲۵±۳ درجه سانتی‌گراد) غوطه‌ور گردید و به مدت ۴ ساعت بر روی دستگاه تکان دهنده قرار داده شد. هدایت الکتریکی اولیه این محلول‌ها توسط دستگاه Conductometer series 01 644 گردید.

سپس هر یک از ظروف حاوی بافت‌های میوه و محلول مانیتول در فشار ۱ اتمسفر به مدت ۲۰ دقیقه اتوکلاو شد. پس از ۲۴ ساعت هدایت الکتریکی مجدداً اندازه‌گیری و با استفاده از رابطه زیر درصد هدایت الکتریکی تعیین گردید (۵).

$$\frac{\text{هدایت الکتریکی اولیه}}{\text{هدایت الکتریکی نهایی}} \times 100 = \text{درصد هدایت الکتریکی}$$

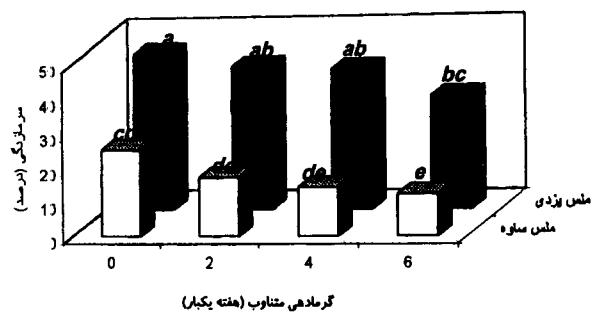
گرمادهی بسیار بحرانی است و تشخیص صدمات سرمادگی اولیه بسیار مهم می‌باشد.

با این وجود اگر تیمارهای گرمادهی خیلی زود، با تکرار زیاد و یا خیلی طولانی باشد، ممکن است باعث از هم گسیختگی بافت شود و زمینه را برای فساد مهیا کند. برای فرآوردهایی که عمر انباری کوتاهی دارند گرمادهی متناوب باید با تکرار بیشتر و زودتر انجام پذیرد (۹). هدف از این پژوهش بررسی اثرات گرمادهی متناوب در کاهش سرمادگی میوه انار در مدت نگهداری در انبار سرد می‌باشد.

مواد و روشها

میوه مورد نیاز از دو رقم "ملس یزدی" و "ملس ساوه" جهت انجام پژوهش از یک باغ تحقیقاتی وابسته به مرکز تحقیقات کشاورزی استان یزد تهیه گردید. میوه‌ها از درختان ۲۰ ساله در مرحله بلوغ باغبانی برداشت گردیدند. میوه‌های برداشت شده به آزمایشگاه بخش باغبانی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز منتقال داده شد و به مدت یک شب در دمای اتاق (۲۵±۳ درجه سانتی‌گراد) نگهداری شدند. در آزمایشگاه درجه‌بندی میوه‌ها انجام گردید و آنهایی که خراشیدگی، بریدگی، آفتاب سوختگی و یا زخم داشتن حذف شدند. در این آزمایش میوه‌ها انتخاب و به طور تصادفی به گروههای بیست‌تایی تقسیم شده و درون کیسه‌های پلاستیک سوراخ دار (۲۴ سوراخ به قطر ۶ میلی‌متر) قرار داده شدند، به طوری که هر واحد آزمایشی شامل ۵ عدد میوه درون یک پلاستیک بود. میوه‌ها پس از توزین درون انبار با دمای ۰/۵°C و رطوبت نسبی ۸۵±۳٪ در سردخانه بخش باغبانی نگهداری شدند. گروههای مختلف آزمایش طی دوره‌های ۲، ۴ و ۶ هفته‌ای تحت تیمار گرمایی به مدت ۱۲ ساعت با دمای ۲۵°C قرار گرفتند و بلافلصله پس از اتمام تیمار گرمایی به سردخانه بازگردانده شدند. تیمار گرمایی در آون انجام شد.

میوه‌ها پس از ۴ ماه نگهداری در انبار از سردخانه خارج شده و به مدت ۷۲ ساعت به منظور ظهور علائم سرمادگی در دمای اتاق (۲۵±۳ درجه سانتی‌گراد) قرار گرفتند و سپس آزمایش‌های لازم جهت تعیین درصد کاهش وزن، سرمادگی، نشت یون، پوسیدگی و مواد جامد قابل حل و همچنین میزان

شکل ۲: تاثیر گرمادهی متنابوب (25°C) بر درصد سرمایزدگی میوه انار (سال ۱۳۷۶)

ستونهایی که دارای حروف مشترک هستند، از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی داری ندارند.

درصد سرمایزدگی

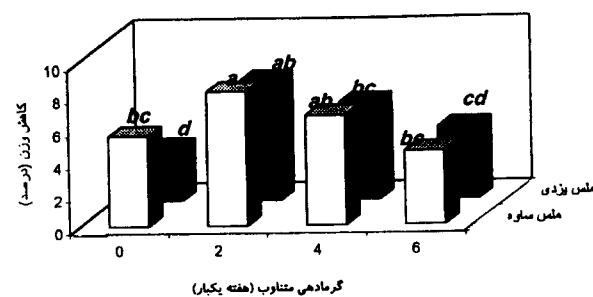
اگر چه گرمادهی هر دو هفته در مقایسه با شاهد اختلاف معنی داری نشان نداد ولی با تکرار کمتر گرمادهی در فواصل ۶ هفته یکبار در مقایسه با میوههای تیمار نشده درجه سرمایزدگی کاهش یافت، به طوری که مقایسه میانگینها اختلاف معنی داری نشان دادند (شکل ۲).

مقایسه میانگین رقمهای مورد آزمایش نشان داد که رقم ملس ساوه در مقایسه با ملس یزدی از درجه سرمایزدگی کمتری برخوردار بود و در برایر خسارات ناشی از دمای پابین انبارداری مقاومت بیشتری داشته است. نتایج به دست آمده از این آزمایش با گزارش های ونگ و بیکر (۱۹۷۹) و کوهن و همکاران (۱۹۸۸) که عنوان کردند تیمارهای گرمادهی متنابوب باعث کاهش سرمایزدگی خواهد شد مطابقت دارد.

وانگ و بیکر (۱۹۷۹) نشان دادند که گرمادهی متنابوب هر ۳ روز به مدت ۲۴ ساعت با دمای 20°C باعث افزایش اسیدهای چرب غیر اشباع در خیار و فلفل سبز شده و در نهایت علائم ناشی از سرمایزدگی را کاهش می دهد.

نشت الکتروولیت ها

نتایج حاصل از فواصل مختلف گرمادهی متنابوب نشان می دهد که گرمادهی هر ۲ هفته باعث افزایش میزان نشت یون خواهد شد. ولی گرمادهی هر ۴ و ۶ هفته روی انارهای نگهداری شده در دمای $1/5$ درجه سانتی گراد به مدت ۴ ماه باعث کاهش نشت یون شدند (شکل ۳).

شکل ۱: تاثیر گرمادهی متنابوب (25°C) بر درصد کاهش وزن میوه انار (سال ۱۳۷۶)

ستونهایی که دارای حروف مشترک هستند، از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی داری ندارند.

درصد مواد جامد قابل حل با استفاده از دستگاه قندسنج دستی اندازه گیری گردید. پهانش آب میوه مستقیماً به وسیله pH متر آراینیر مدل ۸۰۱ دیجیتال اندازه گیری شد. مقدار اسید اسکوربیک به روش تیتراسیون ید (روش جاکوبس) بر حسب میلی گرم در 100 میلی لیتر آب میوه اندازه گیری شد. میزان اسید کل به روش تیتراسیون با سود $0/2$ نرمال و معرف فتل فنالثین بر حسب میلی گرم اسیدسیتریک در 100 میلی لیتر آب میوه محاسبه گردید.

برای تجزیه و تحلیل آماری داده ها از آزمایش فاکتوریل در قالب طرح کاملاً تصادفی با چهار تکرار استفاده گردید و مقایسه میانگین ها از طریق آزمون دانکن صورت گرفت.

نتایج و بحث

تاثیر بر کاهش وزن

میوه هایی که هر دو هفته تحت تیمار گرمادهی قرار گرفته بودند درصد کاهش وزن بیشتری در مقایسه به تیمارهای دیگر داشتند (شکل ۱).

با افزایش فواصل گرمادهی درصد کاهش وزن کاهش یافت، به گونه ای که مقایسه میانگین میوه هایی که هر ۶ هفته گرمادهی شده بودند در مقایسه با میوه های تیمار نشده اختلاف معنی داری نداشتند.

مقایسه این نتیجه با نتایج درصد سرمایزدگی و نشت یون بیانگر آن است که میوه هایی که بیشترین کاهش وزن را داشتند، درصد سرمایزدگی بالاتر و همچنین بیشترین نشت یون را نشان دادند.

جدول ۱- اثرات گرمادهی متناوب بر میزان اسیداسکوربیک، مواد جامد محلول و پهاش میوه انار رقمهای ملس ساوه و ملس بزدی در طول ۴ ماه نگهداری در دمای ۱/۵ درجه سانتی گراد (سال ۱۳۷۶)

پهاش (pH)			مواد جامد (درصد)			اسیداسکوربیک (میلی‌گرم در ۱۰۰ میلی‌لیتر آب میوه)			گرمادهی (هفت‌بیکار)
میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	
۲/۵۶B	۲/۶۵bc	۲/۴۷d	۱۵/۷۱A	۱۵/۷۵bc	۱۵/۶۸bc	۲۴/۸۷A	۳۷/۱۸a	۳۲/۵۶a	۲
۲/۵۶B	۲/۶۶bc	۲/۴۶d	۱۵/۹۸A	۱۶/۵۲a	۱۵/۴۵c	۲۵/۸۶A	۳۸/۰۲a	۳۲/۶۶a	۴
۲/۵۶B	۲/۷۲b	۲/۲۸d	۱۵/۹۱A	۱۶/۱۳ab	۱۵/۷bc	۲۵/۹۷A	۳۷/۶۲a	۳۴/۴۲a	۶
۲/۷۳A	۲/۹۱a	۲/۵۵cd	۱۵/۷۷A	۱۵/۶bc	۱۵/۹bc	۲۶/۳A	۳۸/۵a	۲۴/۱a	بدون گرمادهی
	۲/۷۴A	۲/۴۶B		۱۶/۱A	۱۵/۶AB		۳۷/۸۴A	۳۳/۶۶B	میانگین

میانگین‌هایی که در هر ردیف و ستون دارای حروف مشترک کوچک و یا بزرگ می‌باشند از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی‌داری ندارند.

جدول ۲- اثرات گرمادهی متناوب بر میزان اسید کل، نشت یون و درجه سرمازدگی میوه انار رقمهای ملس ساوه و ملس بزدی در طول ۴ ماه نگهداری در دمای ۱/۵ درجه سانتی گراد (سال ۱۳۷۶)

درجه سرمازدگی (درصد)			نشت یون (درصد)			اسیدکل (میلی‌گرم در ۱۰۰ میلی‌لیتر آب میوه)			گرمادهی (هفت‌بیکار)
میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	میانگین	ملس ساوه	ملس بزدی	
۲۹AB	۱۷de	۴lab	۵۸/۶۳A	۵۵/۳۵ab	۶۱/۹a	۷-۲/۶B	۵۲۲/-bc	۸۷۳/۳ab	۲
۲۱AB	۱۴de	۴-ab	۴۳/۲AB	۳۹/۶۵C	۵۱/۸abc	۷۲۴/۴B	۵۸۱/۲bc	۸۸۷/۷ab	۴
۲۲B	۱۲e	۲۲bc	۴۰/۴۲B	۳۶/۲C	۴۴/۶۸abc	۸۷۱/۱A	۵۵۲/۴bc	۱۱۹/a	۶
۲۶A	۲۵cd	۴۸a	۴۸/۴۴AB	۴۱/۲bc	۵۵/۶۷ab	۶۶۱/۱B	۴۵۸/۲C	۸۶۴/۱ab	بدون گرمادهی
	۱۷B	۲۹A		۴۱/۸۵B	۵۲/۵۱A		۵۲۰/۹B	۹۵۲/۷۷A	میانگین

میانگین‌هایی که در هر ردیف و ستون دارای حروف مشترک کوچک و یا بزرگ می‌باشند از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی‌داری ندارند.

نتایج به دست آمده در این پژوهش با گزارش کohen و همکاران (۱۹۸۳) که نشان دادند گرمادهی متناوب باعث کاهش پوسیدگی خواهد شد مطابقت دارد.

تأثیر بر صفات کیفی

نتایج حاصل از اندازه‌گیری صفات کیفی نظیر اسید کل، مواد جامد قابل حل، pH و اسید اسکوربیک نشان داد که تیمارهای گرمادهی باعث افزایش اسید کل و کاهش pH شده و بر سایر صفات تأثیر معنی‌داری ندارد (جدول‌های ۱ و ۲).

نتیجه‌گیری

فرضیه عمومی برای گرمادرمانی متناوب این است که بالا رفتن دما در اواسط دوره انبارداری معمولاً باعث انجیزش فعالیتهای متابولیکی بیشتر شده و به بافت اجازه می‌دهد که مواد سمی و متابولیکی تجمع یافته در دوره انبارداری را مورد مصرف و تجزیه قرار دهد. همچنین گرما دادن بافت سرمهادیده برای یک دوره کوتاه ممکن است به ترمیم خسارت‌های وارد شده به

این نتایج بیانگر آن است که اگر تعداد دوره‌های گرمادهی بیش از حد لازم صورت گیرد نه تنها درصد نشت یون و سرمازدگی را کاهش نمی‌دهد بلکه باعث افزایش نشت یون خواهد شد.

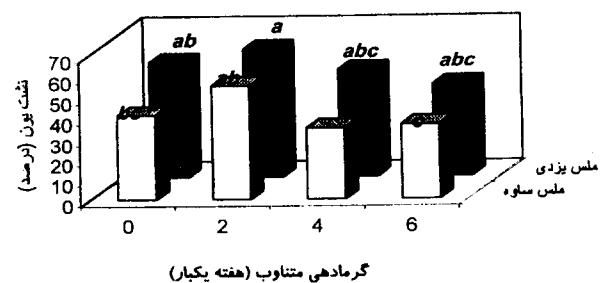
گواه این مطلب اظهارات وانگ (۹) است که گزارش کرده است، اگر تیمارهای گرمادهی خیلی زود، با تکرار زیاد و به مدت طولانی انجام پذیرد باعث متلاشی شدن یاخته و نرم شدن بافت می‌شود که در بی آن یونهای بیشتری از غشاء یاخته عبور خواهد کرد. بنابراین زمان و طول تیمارهای گرمادهی بسیار بحرانی است.

تأثیر بر پوسیدگی

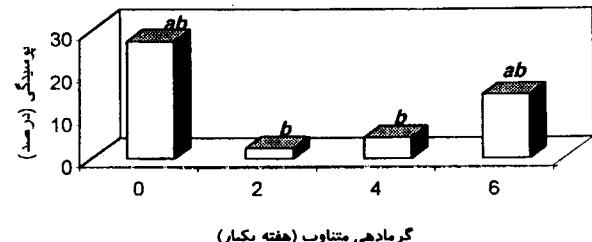
تیمار گرمادهی متناوب هر ۲ و ۴ هفته باعث کاهش پوسیدگی گردید، به طوری که در مقایسه میانگین‌های اختلاف معنی‌داری با شاهد نشان دادند، ولی گرمادهی هر ۶ هفته اگر چه مقدار پوسیدگی را کاهش داد با این وجود اختلاف معنی‌داری با شاهد نشان نمی‌دهد (شکل ۴).

غشاء اندامها کمک کند و یا باعث سنتز موادی خواهد شد که در طول دوره انبارداری خالی شده و یا قادر به سنتز نیستند (۷). فرضیه‌های دیگر راجع به مکانیسم‌های گرمادهی منتابوب این است که انتقال از دماهای سرد به گرم و سپس برگشت به حالت اول باعث انگیزش سریع واکنش‌های متابولیکی شده که سنتز اسیدهای چرب غیر اشباع را افزایش می‌دهد. زیاد شدن اسیدهای چرب و غیر اشباع بودن آنها زمانی به وقوع می‌پیوندد که دما از بالا به پایین تغییر داده شده و این تغییر منجر به سیالیت غشاء و افزایش مقاومت به دماهای سرد خواهد شد (۸).

به طور کلی می‌توان عنوان کرد که گرمادهی منتابوب هر ۶ هفته در دمای ۲۵ درجه سانتی‌گراد به مدت ۱۲ ساعت باعث کاهش سرمازدگی میوه انار خواهد شد. همچنین رقم "ملس ساوه" در مقایسه با "ملس یزدی" مقاومت بیشتری در برابر سرمازدگی نشان می‌دهد. بنابراین گسترش و نگهداری این رقم بسیار مناسب‌تر می‌باشد.

شکل ۳: تاثیر گرمادهی منتابوب (۲۵ °C) بر درصد نشت یون میوه انار ستونهایی که دارای حروف مشترک هستند، از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی‌داری ندارند.

شکل ۴: تاثیر گرمادهی منتابوب (۲۵ °C) بر درصد پوسیدگی میوه انار ستونهایی که دارای حروف مشترک هستند، از نظر آزمون دانکن در سطح احتمال ۵ درصد اختلاف معنی‌داری ندارند.

REFERENCES

1. Artes, F., A. J. Escriche and J. G. Marin. 1993. Treating 'Primofiori lemons' in cold storage with intermittent warming and carbon dioxide. Hort Science 28: 819-821.
2. Cohen, E. 1988. Commercial use of long – term storage of lemon with intermittent warming. HortScience 23: 400.
3. Cohen, E., M. Shuali and Y. Shalom. 1983. Effect of intermittent warming on the reduction of chilling injury of 'Villa Franka' lemon fruits stored at cold temperature. J. Hort. Sci. 58: 593-598.
4. Elyatem, S. M. and A. A. Kader. 1984. Postharvest physiology and storage behaviour of pomegranate fruits. Sci. Hort. 24: 287-298.
5. McCollum, T. G. and R. E. McDonald. 1991. Electrolyte leakage, respiration and ethylene production as indices of chilling injury in grapefruit. HortScience 26: 1191-1192.
6. Wang, C. Y. 1982. Physiological and biochemical responses of plants to chilling stress. Hort Science 17: 173-186.
7. Wang, C. Y. 1994. Chilling injury of tropical horticultural commodities. HortScience 29: 986-988.
8. Wang, C. Y. and J. E. Baker. 1979. Effects of two free radical scavengers and intermittent warming on chilling injury and polar lipid composition of cucumber and sweet pepper fruits. Plant Cell Physiol. 20: 243-251.
9. Wang, C. Y. 1990. Alleviation of chilling injury of horticultural crops. In: C. Y. Wang (ed.). Chilling Injury of Horticultural Crops. CRC Press, Inc. U. S. A. 281-300.

Reduction of Chilling Injury in the Pomegranate (*Punica granatum* L.) Fruits by Intermittent Warming

S.H. MIRDEHGHAN¹ AND M. RAHEMI²

1, Faculty member, Faculty of Agriculture, University of Vali-Asr Rafsanjan,

2, Associate Professor, Faculty of Agriculture, University of Shiraz, Iran

Accepted Oct. 17, 2001

SUMMARY

In this experiment, pomegranate fruits of cultivars 'Malas Yazdi' and 'Malas Saveh' were harvested from the orchard of Yazd Research Experiment Station in 1997, and after grading, they were stored at 1.5°C and %85±3 relative humidity (RH) for a period of 4 months. They were removed in an every 0 (Control), 2, 4 and 6 weeks intervals from the storage, kept at 25°C for 12 hr and returned to the cold storage. Results showed that intermittent warming for every 4 and 6 weeks during cold storage significantly reduced chilling injury, pH, fruit decay and increased total acidity, however it had no significant effects on electrolyte leakage, total soluble solids and ascorbic acid of fruit after removal from storage. Heating every 2 weeks increased electrolyte leakage and significantly decreased fruit decay.

Key words: Browning, Ion leakage, Intermittent warming, 'Malas Saveh', 'Malas Yazd', Chilling injury, pomegranate